

Εισήγηση στο 5^ο Συνέδριο του ΚΕΔΕΚ (Πάτρα, 12-14/7-2002), με θέμα:

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΑΠΟ ΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΠΡΩΗΝ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ.

Εισηγητής: **Παυλίδης Αντώνιος**, Δάσκαλος, Δρ Κοινωνιολογίας.

1. Εισαγωγικά.

Η εισήγηση αυτή συνιστά κατ ουσίαν (με την προσθήκη των πιο πρόσφατων στοιχείων του ΥΠΕΠΘ) την παρουσίαση μέρους των πορισμάτων επιστημονικής διημερίδας, που πραγματοποιήσε στην Κοζάνη στις 29 και 30 Ιανουαρίου του 2000 ο Πανελλήνιος Σύνδεσμος Ποντίων Εκπαιδευτικών (επιστημονικό σωματείο με μέλη εκπαιδευτικούς όλων των βαθμίδων απ' όλη την Ελλάδα), σε συνεργασία με τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κοζάνης, με θέμα: «*Προβλήματα εκπαίδευσης στην Ελλάδα των νεοπροσφύγων Ποντίων μαθητών από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης*». Τα πρακτικά της διημερίδας εκδόθηκαν σε βιβλίο το 2001.

Στη διημερίδα αυτή έλαβαν μέρος 263 συνέδριοι απ' όλη την Ελλάδα και κυρίως από την περιοχή της Μακεδονίας. Μεταξύ των συνέδρων υπήρχαν 160 εκπαιδευτικοί της πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, 21 στελέχη της εκπαίδευσης (Σχολικοί Σύμβουλοι- Προϊστάμενοι Διευθύνσεων & Γραφείων Εκπαίδευσης), 7 Πανεπιστημιακοί δάσκαλοι, 8 Δημοσιογράφοι, εκπρόσωποι των νεοπροσφύγων ομογενών, κλπ. Υπήρξαν 9 εισηγήσεις ειδικών, που κάλυψαν κατά το δυνατόν όλες τις πτυχές του θέματος. Η πρωτοτυπία της διημερίδας συνίσταται στο γεγονός ότι, μετά τις κύριες εισηγήσεις, παρατέθηκαν σύντομες εισηγήσεις από εκπαιδευτικούς από τους περισσότερους νομούς της βόρειας Ελλάδας, όπου βρίσκεται ο κύριος όγκος των ομογενών αυτών και παρουσιάστηκε το πρόβλημα όπως εμφανίζεται σε τοπικό επίπεδο, με τις οποίες εισηγήσεις επιβεβαιώθηκαν οι θέσεις των κύριων εισηγητών και κατέστη δυνατόν τα πορίσματα να έχουν τη μεγαλύτερη δυνατή πληρότητα και αντικειμενικότητα.

2. Προέλευση-προβλήματα οικογενειών.

Οι εκατοντάδες χιλιάδες Έλληνες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, που στη συντριπτική τους πλειοψηφία προέρχονται από τον ιστορικό Πόντο¹ (ΒΑ περιοχή της Μ. Ασίας, όπου από τους αρχαίους χρόνους κατοικούσαν ελληνικοί πληθυσμοί) επιβίωσαν και διατήρησαν την ελληνική τους ταυτότητα παρά τις αντίξοες συνθήκες (εξορίες, αποδιάρθρωσεις) που βίωσαν δια μέσου των αιώνων. Μετά την κατάρρευση της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, κατά τη δεκαετία του 1990 ένας σημαντικός αριθμός απ' αυτούς (περί τις 150.000²) βρέθηκε στην Ελλάδα με το

¹ ΚΑΣΙΜΑΤΗ Κ. (1993) *Πόντιοι μετανάστες από την πρώην Σοβιετική Ένωση. Κοινωνική και οικονομική τους ένταξη*» Αθήνα, Υπεξ-ΓΓΑΕ- Πάντειο Πανεπιστήμιο.

- ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ-ΘΡΑΚΗΣ, ΓΓΠΟ (Δεκέμβριος 2000) *Η ταυτότητα των Ομογενών από την πρώην Ε.Σ.Σ.Δ.*, Θεσσαλονίκη, σελ. σελ.50. Εδώ αναφέρεται ότι οι 155.319 ομογενείς κατάγονται κατά 51,9% από τη Γεωργία και κατά 20,1% από το Καζακστάν, δηλ. το 72% είναι αμιγώς

όραμα να ζήσει και να δημιουργήσει στη νέα πατρίδα³, με την οποία τον συνδέουν πανάρχαιοι δεσμοί.

Το οικονομικό και στεγαστικό πρόβλημα κυριαρχούν σε συντριπτικό ποσοστό⁴, ενώ τα κατ'εξοχήν εκπαιδευτικά προβλήματα που εμφανίζονται στην έρευνα της Γενικής Γραμματείας Παλινοστούτων Ομογενών του Υπουργείου Μακεδονίας Θράκης στην οποία αναφερόμαστε (μη καλή γνώση της ελληνικής γλώσσας, μη αναγνώριση πτυχίου, δυσκολίες στις σπουδές των παιδιών κλπ) βρίσκονται χαμηλά στην κλίμακα των προβλημάτων των ομογενών, γιατί κυρίως σχετίζονται στενά με το οικονομικό και το στεγαστικό πρόβλημα. Αυτό το δεδομένο μας αναγκάζει να δεχθούμε ότι χωρίς αποτελεσματική αντιμετώπιση αυτών των οξυτάτων προβλημάτων, οποιαδήποτε μέτρα εκπαιδευτικής πολιτικής, θα έχουν μικρή αποτελεσματικότητα.

3. Εκπαιδευτικά προβλήματα.

Το σημαντικότερο πρόβλημα που παρατηρείται στους μαθητές αυτούς είναι η **σχολική εγκατάλειψη**, που είναι αποτέλεσμα πολλών παραγόντων οικονομικών, κοινωνικών και παιδαγωγικών.

Είναι φανερό ότι το οικονομικό και το στεγαστικό πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι οικογένειες, αντανakλάται και στην πορεία των μαθητών στην τάξη. Άλλοι λόγοι συνδέονται με την άγνοια της ελληνικής γλώσσας και συνεπώς την αδυναμία επικοινωνίας των μαθητών αυτών με τους συμμαθητές τους που θα τους κάνει αποδεκτούς απ' αυτούς, στα μάτια των οποίων παραμένουν «ξένοι», ενώ σε πολλές περιπτώσεις η αδυναμία τους αυτή χλευάζεται και κατ' αυτό τον τρόπο πλήττεται η αυτοεκτίμησή τους και δημιουργούνται πρόσθετα ψυχολογικά προβλήματα.

Δευτερευόντως μπορεί να υποστηριχθεί ότι οι μαθητές βλέποντας σε αρκετές περιπτώσεις τους γονείς τους που είναι απόφοιτοι Πανεπιστημίων, να απασχολούνται σε εργασίες ευτελείς, μακράν του αντικειμένου των σπουδών τους και οπωσδήποτε με αποδοχές χαμηλές, οδηγούνται στο συμπέρασμα ότι δεν έχει ιδιαίτερη αξία η προσπάθειά τους να μορφωθούν. Επίσης οι συνεχείς αλλαγές εργασίας με τις μετακινήσεις που συνεπάγονται, αναστατώνουν τη ζωή των μαθητών, αναγκάζοντάς τους στη συνεχή αλλαγή σχολικού περιβάλλοντος⁵.

Η έλλειψη κατάλληλου διδακτικού υλικού και η αδυναμία των εκπαιδευτικών που διδάσκουν στα συμβατικά σχολεία ή Φροντιστηριακά Τμήματα και τις Τάξεις Υποδοχής να τους βοηθήσουν αποτελεσματικά, τροφοδοτεί και ενισχύει το αρνητικό κλίμα. Τα βιβλία που έχουν εκδοθεί για να βοηθήσουν τους μαθητές αυτούς έχουν αδυναμίες. Κύριο μειονέκτημά τους είναι το ότι απευθύνονται σε ελληνόπαιδες που προέρχονται από τη Γερμανία ή σε τσιγγανόπαιδες (τα βιβλία του πανεπιστημίου Ιωαννίνων), ενώ αυτά του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου απευθύνονται γενικά και

ποντιακής καταγωγής, ενώ και από τους υπόλοιπους (πχ από Ρωσία το 15,4%, Ουζμπεκιστάν το 2,2%, κλπ) πλειοψηφούν οι Ποντιακής καταγωγής.

² Ο.Π.,σελ. 50. Ο ακριβής αριθμός είναι 155.319

³ Ο.Π.,σελ. 104. Εδώ οι λόγοι φυγής από την πρώην ΕΣΣΔ προς την Ελλάδα που αναφέρονται, κατά σειρά ποσοστών, είναι: α) Ήθελαν να έρθουν στην Ελλάδα (35.8%), β) Ανεργία (28,4%), γ) εμφύλιος πόλεμος (19,8%), δ) τρομοκρατία (6,9%), κλπ.

⁴ Ο.Π.,σελ. 47. Εδώ ως κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν θεωρούνται κατά σειρά 1^ο) η ανεργία (58,6%), 2^ο) το στεγαστικό (24,8%), 3^ο) Ιθαγένεια.

⁵ ΑΒΡΑΜΙΔΗΣ Κ (2001) *Εισήγηση στη Διημερίδα*, σελ. 110 του βιβλίου των πρακτικών της διημερίδας με θέμα: «Προβλήματα εκπαίδευσης στην Ελλάδα των νεοπροσφύγων Ποντίων μαθητών από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Αθήνα.

αόριστα σε αλλοδαπούς και παλιννοστούντες μαθητές⁶, ενώ αυτοί έχουν σημαντικές ιδιαιτερότητες: δεν είναι ούτε αλλοδαποί, ούτε παλιννοστούντες μαθητές. (Επί τη ευκαιρία επιτρέψτε μου να υπενθυμίσω πόσο αδόκιμος και λανθασμένος είναι ο όρος «παλιννοστούντες» για τους Έλληνες νεοπρόσφυγες από την πρώην Σ. Ένωση⁷, που καθιερώθηκε από ένα υδροκέφαλο κράτος που προσπαθεί να οδηγήσει στη λήθη τη Μικρασιατική Καταστροφή. Οι Έλληνες αυτοί δεν επέστρεψαν στην πατρίδα τους που ήταν ο ιστορικός Πόντος, γιατί τότε μόνο θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως «παλιννοστούντες». Αν αυτό ίσχυε, τότε θα έπρεπε να χαρακτηριστούν «παλιννοστούντες» και οι πρόσφυγες του 1922, πράγμα όμως που, ορθώς, δεν συνέβη).

Από τα διδασκόμενα μαθήματα, μεγαλύτερο βαθμό δυσκολίας φαίνεται, σε συντριπτικό μάλιστα βαθμό, να έχει η γλώσσα. Ακολουθούν τα μαθηματικά και έπονται τα θεωρητικά μαθήματα (Ιστορία, Γεωγραφία, Θρησκευτικά) που εμφανίζουν σημαντικό βαθμό δυσκολίας επειδή περιλαμβάνουν μεγάλα κείμενα που είναι δύσκολο να γίνουν κατανοητά, γεγονός που αναγκάζει τους μαθητές να προσπαθούν να τα αποστηθίσουν⁸.

Ένα άλλο πρόβλημα είναι η μη συμβατότητα των εκπαιδευτικών συστημάτων Ελλάδας και πρώην Σ.Ε.. Οι μαθητές ερχόμενοι στην Ελλάδα υφίστανται ένα παιδαγωγικό σοκ όχι μόνο εξ αιτίας της αλλαγής περιβάλλοντος, αλλά και εξ αιτίας των μεγάλων διαφορών μεταξύ των δύο συστημάτων: α) το περιεχόμενο και το επίπεδο των μαθημάτων έχουν μεγάλες διαφορές από τάξη σε τάξη, β) τελείως διαφορετική προσέγγιση των ίδιων θεμάτων στα μαθήματα, γ) διαφορετική μέθοδος διδασκαλίας. Αυτό έχει σαν επίπτωση την αναντιστοιχία ηλικίας-τάξης όταν τοποθετείται ο μαθητής αρχικά σε μια τάξη (λόγω προχωρημένων προγραμμάτων μάθησης στην πρώην ΣΕ) και συνεπώς την τοποθέτηση του μαθητή σε μικρότερη τάξη⁹.

Τα προβλήματα που περιγράψαμε, δημιουργούν μεγάλες δυσκολίες στους μαθητές, κάνοντάς τους να αποκτούν χαμηλό βαθμό αυτοεκτίμησης, τάσεις απομόνωσης, αίσθημα αναποτελεσματικότητας της σχολικής προσπάθειας. Περιορίζουν τις συναναστροφές τους μόνο με τους ομοφύλους τους. Ένας αριθμός απ' αυτούς απουσιάζει συχνά από το σχολείο κατά ομάδες και στη συνέχεια με σταθερούς ρυθμούς περνά έξω από το σχολικό σύστημα, καθιστάμενος ευάλωτος σε αντικοινωνικές συμπεριφορές, στα ναρκωτικά, κλπ, περνώντας κατ αυτό τον τρόπο στο περιθώριο και του κοινωνικού συστήματος¹⁰.

Ένας σημαντικός αριθμός των μαθητών αυτών εγκαταλείπει το σχολείο για να εργαστεί, στηρίζοντας έτσι οικονομικά τη χειμαζόμενη οικογένεια¹¹.

Τα προβλήματα που παρατέθηκαν συντελούν στη συνεχή συρρίκνωση του αριθμού των μαθητών που περνά σε κάθε επόμενο επίπεδο εκπαίδευσης. Έτσι οι μαθητές που παραμένουν στο εκπαιδευτικό σύστημα, με μεγάλες δυσκολίες συνεχίζουν τις σπουδές τους. Από τους 15.000 περίπου μαθητές που το σχ. έτος 1996-

⁶ ΤΕΛΟΠΟΥΛΟΣ Θ (2001) *Η εκπαίδευση των νεοπροσφύγων Ποντίων μαθητών από την πρώην Σοβιετική Ένωση: Η περίπτωση του νομού Θεσσαλονίκης*. Εισήγηση στη διημερίδα, σελ.129 των πρακτικών.

⁷ ΦΩΤΙΑΔΗΣ Κ. (1999) στο "Εισαγωγή της ιστορίας του ποντιακού ελληνοισμού στα διδακτικά βιβλία», Πρακτικά συνεδρίου του Πανελληνίου Συνδέσμου Ποντίων Εκπαιδευτικών, σελ.60, Αθήνα.

⁸ ΠΑΜΠΟΥΚΤΣΟΓΛΟΥ Α. (2001) *Το πρόβλημα της σχολικής εγκατάλειψης όπως παρουσιάζεται στους Πόντιους μαθητές από την πρώην Σοβιετική Ένωση σε περιοχές της Αττικής* Εισήγηση στη Διημερίδα, σελ. 123 των πρακτικών.

⁹ ΑΒΡΑΜΙΔΗΣ Κ., ό.π., σελ.111 και ΣΟΦΙΑΝΙΔΗΣ Χ. σελ. 197-198.

¹⁰ ΑΒΡΑΜΙΔΗΣ Κ, ό.π., σελ. 110-111.

¹¹ ΑΒΡΑΜΙΔΗΣ Κ, ό.π., σελ. 110, και ΠΑΜΟΥΚΤΣΟΓΛΟΥ Α, .ο.π., σελ. 123, κλπ.

97 φοιτούσε στο επίπεδο του Δημοτικού σχολείου¹², το 30% περίπου μόνο συνέχισε στο Γυμνάσιο, ενώ το ποσοστό αυτό συρρικνώνεται υπερβολικά όταν αφορά αυτούς που συνεχίζουν στο Λύκειο. Κατόπιν τούτων, καθίσταται αυτονόητο ότι στα ΑΕΙ εισάγεται ένας εξαιρετικά μικρός αριθμός Ελλήνων μαθητών από τις χώρες της πρώην ΣΕ.

3. Αντιμετώπιση των προβλημάτων.

Απαιτείται ένας συνολικός σχεδιασμός με συγκεκριμένο χρονικό ορίζοντα που να αφορά τους συμπατριώτες μας νεοπρόσφυγες από την πρώην Σοβιετική Ένωση. Ο σχεδιασμός αυτός είναι εύκολο να συγκροτηθεί, επειδή ήδη ο ρυθμός έλευσης των ομογενών από την πρώην Σοβιετική Ένωση έχει επιβραδυνθεί σημαντικά, λόγω άρσης των αιτίων στα οποία οφείλεται εν πολλοίς η μαζική είσοδός τους στην Ελλάδα καθ όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990. Στο σχεδιασμό αυτό είναι απολύτως απαραίτητο να υπάρξουν μέτρα εκπαιδευτικής πολιτικής.

Είναι φανερό ότι το ζήτημα της διδασκαλίας της γλώσσας είναι καθοριστικό για τους μαθητές αυτούς. Θα πρέπει λοιπόν να επικεντρώσουμε την προσοχή μας σ' αυτό.

Ένα από τα πρώτα μέτρα που θα μπορούσαν ν' αποδειχθούν αποτελεσματικά, είναι η καθιέρωση ως **υποχρεωτικής της προσχολικής αγωγής**¹³. Βασική αρχή στην παροχή προσχολικής αγωγής στους νεοπρόσφυγες (αλλά και στους αλλοδαπούς) μαθητές είναι η πλήρης ενσωμάτωσή τους στο κοινό πρόγραμμα, τη στιγμή που οι κώδικες επικοινωνίας στο νηπιαγωγείο είναι οι πρωταρχικοί κώδικες και σε μεγάλο βαθμό κοινοί. Έχει παρατηρηθεί ότι με την ελεύθερη έκφραση των νηπίων, την αισθητική τους καλλιέργεια και τις δραστηριότητες ανάπτυξης των προαναγνωστικών και προγραφικών δεξιοτήτων, σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα ξεπερνιούνται οι δυσκολίες της γλωσσικής κατανόησης και έκφρασης, τουλάχιστον στο βαθμό που δεν είναι πλέον ανυπερβλήτο εμπόδιο στην επικοινωνία¹⁴.

Ένα άλλο μέτρο είναι η καλύτερη δυνατή τόσο ποσοτική, όσο και ποιοτική ανάπτυξη των **Φροντιστηριακών Τμημάτων** και των **Τμημάτων Υποδοχής**. Όχι μόνο οι εισηγητές της διημερίδας, αλλά και οι περισσότεροι από τους σχολικούς συμβούλους στις πρόσφατες φετινές τους εκθέσεις (έτους 2001-2002) προς το ΥΠΕΠΘ και το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο(επισημαίνω τις εκθέσεις των: Τελόπουλου Θεοδώρου, σχολικού συμβούλου 16^{ης} και 19^{ης} περιφέρειας ΠΕ Θεσσαλονίκης, Παπαστεργιόπουλου Στέφανου, σχολικού συμβούλου 9^{ης} περιφέρειας ΠΕ Θεσσαλονίκης και Γαϊτενίδη Γεωργίου, σχολ. συμβ. 1^{ης} περιφ. ΠΕ Πέλλας, κλπ) συμφωνούν μ' αυτή την αναγκαιότητα. Συμφωνούν επίσης –όπως και οι εισηγητές της διημερίδας – στην ανάγκη να οργανώνονται έγκαιρα τα Φροντιστηριακά Τμήματα και οι Τάξεις Υποδοχής και η λειτουργία τους ν' αρχίζει με την έναρξη της χρονιάς και όχι από το Νοέμβριο ως συνήθως, γεγονός που προφανώς επιφέρει αρνητικές επιπτώσεις.

Μεγάλη σημασία έχει και η ετοιμότητα των **εκπαιδευτικών** που θα κληθούν να διδάξουν τόσο στις κανονικές τάξεις όπου υπάρχει μεγάλος αριθμός μαθητών από την πρώην Σοβιετική Ένωση, όσο και στα Φροντιστηριακά Τμήματα και τις Τάξεις Υποδοχής, όπου μάλιστα κατά κανόνα προσλαμβάνονται αναπληρωτές

¹² ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ Κ., ό.π., σελ. 74.

¹³ ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ Κ (2001) *Στατιστικά και άλλα στοιχεία φοίτησης των Ποντίων μαθητών από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης σε σχολεία της Ελλάδας*. Εισήγηση στη διημερίδα, σελ. 82 του βιβλίου πρακτικών, και ΠΑΜΠΟΥΚΤΣΟΓΛΟΥ Α, ό.π., σελ. 125.

¹⁴ ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ Κ., ό.π., σελ. 82

εκπαιδευτικοί, με μικρή ή χωρίς καθόλου διδακτική εμπειρία. Η άγνοια, εκ μέρους των εκπαιδευτικών, βασικών δεδομένων (ιστορικών, κοινωνικών, πολιτιστικών) που αφορούν τους μαθητές αυτούς, τους καθιστά κατ' ουσίαν ακατάλληλους να τους διδάξουν. Έχουν αναφερθεί περιπτώσεις μαθητών που παρέμεναν συχνά στην ίδια τάξη, σε κάποιες μάλιστα (σπάνιες ευτυχώς) περιπτώσεις ακόμη και για 3^η χρονιά¹⁵. Αυτό προφανώς δεν επιλύει, αλλά μάλλον περιπλέκει τα προβλήματα και οδηγεί τους μαθητές στην έξοδο από το εκπαιδευτικό σύστημα. Επιβάλλεται η καλύτερη δυνατή **επιμόρφωση** των εκπαιδευτικών αυτών, για ν' αποκτήσουν τα κατάλληλα εφόδια να διδάξουν, αλλά και **κίνητρα** προσέλευσής τους στα σχολεία αυτά ή στα Φροντιστηριακά Τμήματα και τις Τάξεις Υποδοχής (τα κίνητρα αυτά μπορούν να είναι πχ. μοριοδότηση ή οικονομικά κίνητρα). Πολύ μεγάλη αξία όμως - όπως επισημάνθηκε από το σύνολο σχεδόν των συμμετασχόντων στη διημερίδα αλλά και στις φετινές εκθέσεις των σχολικών συμβούλων- έχει ο διορισμός στα σχολεία αυτά και **εκπαιδευτικών** που κατάγονται **από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης**, οι οποίοι γνωρίζουν καλά τη ρωσική και γενικά έχουν ανάλογες με τους μαθητές πολιτιστικές αναφορές. Υπάρχει ένας ικανός αριθμός των εκπαιδευτικών αυτών, οι οποίοι όμως αντιμετωπίζουν το πρόβλημα της αναγνώρισης των τίτλων τους από το ΔΙΚΑΤΣΑ, όπου η σχετική τους αίτηση αντιμετωπίζεται κατά τον τρόπο που αντιμετωπίζεται κάθε περίπτωση εκπαιδευτικού Έλληνα, ο οποίος όμως είναι άριστος γνώστης της ελληνικής γλώσσας. Θεωρούμε ότι, ειδικά γι αυτούς, μπορεί να οριστεί μια διαδικασία σε συνεργασία των Πανεπιστημίων και του ΔΙΚΑΤΣΑ, που θα τους δώσει τη δυνατότητα να προχωρήσουν στην αναγνώριση των τίτλων τους και να διδάξουν στα σχολεία αυτά και στα Φροντιστηριακά Τμήματα και τις Τάξεις Υποδοχής, αφού φυσικά πρώτα - και αυτοί - επιμορφωθούν.

Καθοριστική σημασία όμως για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που παρατέθηκαν, έχει η **συγγραφή βιβλίων γλώσσας για τις ηλικίες 6-9 χρόνων**, επειδή υπάρχει παντελής έλλειψη τέτοιων ειδικών βιβλίων γι' αυτές τις ηλικίες (τα βιβλία του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου «Ανοίγω το παράθυρο 1» και «Ανοίγω του παράθυρο 2» που παραδόθηκαν το 1998 αναφέρονται στη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας σε μαθητές 9-12 ετών)¹⁶. Τα βιβλία αυτά είναι αναγκαίο να αναφέρονται ειδικά σ' αυτούς τους μαθητές και συνεπώς να ενσωματώνουν στοιχεία του πολιτισμού τους και γενικά τις ιστορικές και κοινωνικές τους πληροφορίες (ήθη, έθιμα, ένδυση, διατροφή, κλπ)¹⁷. Η συγγραφή αυτή μπορεί να γίνει όχι μόνο σε κεντρικό επίπεδο από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, αλλά και από περιφερειακά Πανεπιστημιακά όργανα, όπως πχ το ΚΕΔΕΚ, το οποίο κατά την άποψή μας διαθέτει ήδη το απόθεμα γνώσης και δυνατοτήτων να προχωρήσει στην έκδοση τέτοιων βιβλίων. Εάν η παρέμβαση στο επίπεδο της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης καταστεί αποτελεσματική, τότε θα διευκολυνθεί σημαντικά η είσοδος των μαθητών στη Δευτεροβάθμια και στη συνέχεια στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και συνεπώς θα υπάρξει θεαματική άμβλυνση των προβλημάτων που παρατέθηκαν.

Για την είσοδο των μαθητών στην τριτοβάθμια Εκπαίδευση, θεωρούμε ότι - παρά το γεγονός ότι έχει αλλάξει το σύστημα εισαγωγής στα ΑΕΙ - θα μπορούσε να λειτουργήσει θετικά η απόφαση για την εισαγωγή, χωρίς εξετάσεις, ενός μικρού ποσοστού επί του συνόλου των εισαγομένων στα ΑΕΙ (πχ 1%) και για ένα μικρό μεταβατικό διάστημα (πχ για 2 χρόνια). Έτσι θα αμβλυνθούν σε κάποιο βαθμό οι συνέπειες των προβλημάτων που παρατέθηκαν. Η πρόταση αυτή κατατέθηκε στις αρχές της 10ετίας του 1990 (τότε που το πρόβλημα ήταν πολύ πιο οξύμενο) από

¹⁵ ΣΟΦΙΑΝΙΔΗΣ Χ., ομιλία στη διημερίδα, σελ. 198 του βιβλίου πρακτικών.

¹⁶ ΤΕΛΟΠΟΥΛΟΣ Θ. ό.π., σελ. 129 και 141.

¹⁷ ΠΑΜΟΥΚΤΣΟΓΛΟΥ Α., σελ. 125.

ποντιακούς φορείς προς τον τότε Υπουργό Παιδείας, όμως αυτός «έκλεψε» την ιδέα αυτή, υιοθετώντας την για την περίπτωση μόνο των Μουσουλμάνων μαθητών της Θράκης .

Τέλος έχει προταθεί η καθιέρωση ενός θεσμού, που θα μπορούσε να ονομαστεί πχ «εμπυχωτής εκπαιδευτικός», με κύριο έργο τη σύνδεση του σχολείου, της οικογένειας του μαθητή και της τοπικής κοινωνίας. Έτσι θα αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά το πρόβλημα της απουσίας επαφής της οικογένειας του μαθητή με το σχολείο, όπως επισημάνθηκε από εισηγητές και συνέδρους.